

סימני קריאה, או: וריאציות על ברוש

אילן ויזגן

מקובל לומר על המקום בו אנו חיים כי הכל בו פוליטי. כל אמירה היא פוליטית, וכמוה גם כל אי-אמירה. ובכל זאת, יש אמנים שמסווגים מיד כאמנים פוליטיים, בעוד אחרים הם "לא פוליטיים". הסוג הראשון מתעסק בדימויים שאנו מזהים אותם בקלות: דימויי מלחמה, חיילים, כלי-נשק, או סצנות הלקוחות מן התקשורת ועוסקות בסכסוך הישראלי-פלשתיני. הסוג השני עוסק בתכנים כלליים, או אישיים, או כאלה שנוגעים לעצם מעשה האמנות. **נילי אריאלי** משתייכת לסוג שלישי, אמנים עם תודעה חברתית ופוליטית, ומעל הכל, בעלי רגישות לעוולות באשר הם, אבל יצירתם לא ניתנת לזיהוי מידי כפוליטית.

נילי אריאלי היא אמנית מעורבת שלא עוסקת באמנות פוליטית ישירה, אלא מודעת להיבטים השונים של הסכסוך הישראלי-פלשתיני וחייה אותם. עבודותיה נולדות מתוך הרגישות הזאת אבל רסיסי המציאות הכואבת עוברים דרך פילטרים שמפשיטים ומזקקים אותם לאמירה פלסטית מעודנת, מינורית וחפה ממניפולציות רגשיות. עבודתה נדמית כהטבעת סימנים, כצריבה על חפצי זיכרון, כעדות והנצחה של מצבי קיום שהם חלק מהותי מחיינו, ועם זאת הם סמויים מן העין או מורחקים אל שולי התודעה.

בשנים האחרונות, אריאלי מציירת ברושים, שורות שורות של ברושים שחורים על לוחות עץ גדולים ומשומשים, כאלה המשמשים כתבניות בתהליכי בנייה. הברוש, בעל המראה העגום, המסוגר, משמש כאחד מסמלי המקום, כמו הצבר, התמר ועץ הזית. בהווייה הישראלית, הוא מזוהה כמסמן של קווי גבול בין שדות וחלקות, כגדר חיה, ואף כגדר הסתרה מסביב לבתי קברות. הברושים של אריאלי נראים כמו דמויות שתוויהן טושטשו או הושחתו. בהקשר מקומי, הם מזכירים את מראה העצים המפוחמים כתוצאה משריפות הענק שפרצו בשנים האחרונות בדרך לירושלים וביערות הכרמל. אבל העמדתם כחיילים בשורה, כסימני קריאה, מעלה על דעתה גם את סצנת החיילים המתים בסרט "חלומות" של קוראסאוה, פלוגת חיילים השבה מן השאול כדי לדרוש דין-וחשבון מהמפקד ששלח אותם אל מותם.

ברושים אלה הם, בעיני, גלגול של הדמויות מסדרה קודמת של האמנית, סדרת החולצות התלויות. בתוך החולצות היו מגזרות נייר שתיארו דמות ריקה, חסרת תווים. המגזרות התבססו על דמות ילדה שנלקחה מתמונה בעיתון ותיארה ילדות פלשתינאיות בדרך מבית-הספר לביתן, מלוות על-ידי חיילים ישראלים שהגנו עליהן מפני התנכלות של מתנחלים. הברושים גם הם גופים ריקים, חורים שחורים בחלל מתקלף. הציור הכתמי, במשיחות מכחול חופשיות, מאניש אותם ומעביר את העבודות למישור הסימבולי. הזיקה בין הברושים המצויירים ללוחות המצע עשויה לסמל את הזיקה בין הפועלים לחומרי עבודתם, ובתוך כך להציף אל התודעה את נוכחותם של אותם פועלים חסרי פנים בקרבנו.

אריאלי עושה שימוש בחומרים שסיימו את תפקידם הקודם ועכשיו יש להם תפקיד חדש. הם עוברים תמורה, מחפץ שימושי לחפץ אמנותי, חסר תכלית, לכאורה. המצע נושא עליו את סימני הגיל והשימושים הקודמים ומשמש, אגב כך, רקע טבעי לציור. עצם ההחלטה שלא לטפל במצע ולהכין אותו לקראת פעולת הציור חותרת תחת פעולת ההנצחה, גוזרת מראש את גורל הציור וקוצבת את אורך חייו, אולי מתוך ידיעת המגבלות של פעולת הציור, מתוך הכרה בקוצר ידה של האמנות לשנות מציאות.

הציור על מצע מן המוכן, כזה שנאסף מן הרחוב ומחצרות אחריות בלי להסתיר את מקורו, אינו זר לאמנות הישראלית. הוא איפיון את עבודתו של אריה ארוך, ובמידה גדולה יותר הוא מאפיון גם את עבודתו של עדו בר-אל, אם למנות רק שניים מתוך שורה ארוכה של אמנים ישראלים שנקטו או נוקטים באופן פעולה דומה. אמנים אלה מבקשים למרוד במצע הקלאסי והבורגני ולשלב ביצירתם את אלמנט הבחירה וההצבעה באמצעות חפצים "חילוניים", שיש להם היסטוריה והקשרים חוץ-אמנותיים. נילי אריאלי בוחרת במצע שמטבעו נועד לשימוש חוזר ורב-תכליתי המקושר לתהליכי ובנייה. היא איננה מתעניינת בהקשרים

התרבותיים של המצע, אלא בהיסטוריית הנדידה של הלוחות, ב"טביעות האצבעות", בסימני עבודת הכפיים, ועליהם היא מוסיפה נגיעה משלה. המשכיות המגע במצע יוצרת גשר אל זהותם של אלה העושים בו שימוש וביחס המורכב שלנו אליהם.

המינימליזם ודלות החומרים המאפיינים את עבודותיה באים לידי ביטוי גם בהצבת התערוכה בבית האמנים בתל-אביב. מספר העבודות מועט, התלייה פשוטה ולא מתחכמת.